

הלכות תשעה באב סימן תקנא

תשעה באב בתוכה אין לאכל ולשתות וכו' (עז) רק מנגן מצמצם, וזה אפלו (לד) בערב תשעה באב שרי (מנהגים ומהור"ל), ובלבד שלא יהיה בסעודה שמפסיק בה (ד"ע): לא יכל מי שאוכל בשר במקום שנוהגים בו אסור, פורץ גדר הוא וינשכנו נחש: (ומתו לשתות כל שר, אפלו של רבש שקורים מע"ד): **יב** (עט) לתספרת שבויע זה, אחד ראשו ואחד כל שער שבו, אסור: **יג** (פ) יובחזקו, כל שמעפב את האכילה, מתו: **יד** יאסור לגדולים (פא) לספר לקטנים ולכבס כסותם (פכ) בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה: הגה (פג) מיהו, בגדים שמלפפין בהם הקטנים לנמרי שמוציאים בהם רצי ומשתנין בהם, הני ודאי (לס) משךא שרי, ואפלו בגדי שאר הקטנים נוהגים להקל (כ"י): **טו** ממי שתכפוהו אבלות של מת ושל שבת זו והקבד שער, (פו) מקל בתער (פי) אכל לא במספרים, ומכבס כסותו במים אכל לא בנתר ובחול: **טז** ייש נוהגים (פח) שלא לרחץ (לו) מראש-חדש, יוניש

כ הנשיא בתשעה ל טור בשם הקב"ה מ שם נ בתלמוד שמחות ס פירוק טור 102 י"ד האולקטא רב חסדא ע טור בשם אבי ס מרז"ב שם

באר היטב

הדקה אין לו דין שבת שחל ט"ב לענין זה, ובה כ"ע מור"ם, ס"א. וען בשכנה"ג: (לג) בערב ת"ב, ובי"ל דע"כ יעשה קדם הצות מ"א, ע"ש: (ל"ה) משךא, ומ"מ יכבסם בצנעה אם אפשר, מ"א: (לו) מר"ח, כ"ל שילדת מקרת לרחץ כמ"ש ב"י"ד סימן שפא, ובברכות דף טו ע"ב פתבו תוספות דאפלו בטי"ב מקרת לרחץ, ע"ש. וא"ו להקל בזה דאין אנו רגילין כי"כ ברחיצה, ר"ח שקל בע"ש יש נוהגין לרחץ ולבדו שבת יוש רחצין ביום ה' שלפניו, לבוש ומתבגים. יב"ח פתב דמי שרגיל לרחץ כל ע"ש ונקנע בזה, עברה היא בידו

שערי תשובה

דקל טפי יב"ש בעצמו שם סימן י, הבאתו לעיל סי' ג, אף גם לענין שבויע שחל ט"ב אין הסנהגה נדבדבו אלא אוליו בשר ושוהין זון בסעודת ב"מ שלא בומה כמו בומה, והפירו על הפיה כמ"ש שהוא כפרץ גדר כ"י ומשמעות הכרו בכל סעודת מילה שלא בומה, אף בומה נדבדבו כן הוא באותן שלא הנה אפשר למלך בומה נדחה נוסף מסמת חלשת התינוק וביוצא שארע אנס שלא נמול בומה, ושיב אחר שנת"ו לאיתנו א' עבר האנס והגיע זמנו למול, אלא שדוהין עוד במקומו לזמם אלו בכ"י שאכלו הקוראים בשר ר"ו, לזה נקרא פ"ין גדר אף במים שלום שבויע שחל ט"ב, ומלכ"ה זה הוא אסור גמור להשתות המנהג משעה שהגיע הזמן שירכלו למול התינוק, והעושים כן בשביל אכילה בשר וכו' א' בשביל מענין בכורים גמ"ס וביוצא דול צונם מנשוא צדוק למחית ולעלב ע"י, ואף אם פתאים עברו יעשו כן, אסור לאכל על הסעודה הדיא שנקמה לאסור שהיה טערה, והבאר ב"י"ד א"יה, ואפלו מי שלא נצטה בשבילו אסור, אכל אם לא הנה אפשר למול הקדם עד שהגיעו זמם למול, אפלו הוא שבויע שחל ט"ב יש להסיר לאכל בסעודה כד"ן מילה בומה כמ"ש ש"ן שלא נצטה במקומו והסעודה היא כזה בשביל שמתה המנהג ששם היום נהר קום היום סעודת מילה שתיקח משלת צ"ח חובה, ומת בקו שחיה שלא בומה ב"ן שנתה אנס ולא הנה יכול לעשות קדם זמן סנה, וכן מבאר לנד"א בסימן רמט במג"א ס"ק ה דבגילה שערב וקמה סתמת חלי, כשקל אח"כ מקר' וכו' קבוצ, וכל שצמא ושעמא וקנה הוא, שאסור להניחו צד, ולכן מותר לקבץ הסעודה בע"ש, ע"ש. והמה, אין קעלים צ"ו טדב"ר מ"א אלו, וכן בבאר דב"ר המ"א סימן תקס"ג י. וצ"ן לקמן סימן תמנ"ט באש"ל אצ"ה"ה שכתב בשם פ"י האר"ן להסיר במילה שלא בומה ומשמע בדיחית אף מקמת אנס, י"מ נראה דאף דשם יש להחמיר, דלענין לבטל התענית ט"ב מקמת הי"ש שלו י"ל ש"ן שאינה בומה לא מנני לבטל התענית, אבל לענין סעודת בשר וכו' ב"מם אלו שהוא מפתה"ה באכלא אין להחמיר ואפלו שלא בומה מ"ס סעודת מענה היא ומתרים בכשר וכו', ולא נצ"ע כס"ס מסכת דאף דגם כס"ס פסקת אין לעשות כ"א כשנוהגין לו דרך למחז' כס"ד"ו, מ"ס פשיטא דסעודת מילה אף שלא בומה מקמת אנס צריקא, וע"ש באור נעלם שכתב דסעודת מילה

משנה ברורה

רע"ם (פג) רק לאכל ולשתות, ובעברה הוא בידו: (עז) רק מנגן מצמצם, הנינו, (זז) מלבד הקרובים הפסולים לעדות (פה) ומלבד הבשילי-מוצנה מפר' להוסיף עשינה משום רעות, (סו) והשאר אוכלים מאכלי-הלב"ב⁹⁹. והנה מלבוש פתב, דמראש-חדש עד תשעה באב לוקחין מנגן מצמצם, ויש לוקחים עשינה מלבד הקרובים השוכנים לבצל הסעודה, והנה בתי-אדם העתיק פתלבוש, אכל בדרך-החיים משמע דיוכל לנהג להקל (פו) בדיחית הרמ"א, דמראש-חדש עד השבויע שחל בו תשעה באב מפר' לזמן כל השוכים לסעודה ואפלו כמה מנגנים. ואם חל הפילה או הסיוס-מפסקת ב"י תשעה באב שחל בשבת¹⁰⁰, לכלי עלמא (פח) מפר' לזמן כל קרואים שתיצוה: (עח) בערב תשעה באב שרי, ובלבד (פט) שיעשינה קדם הצות: **יב** (עט) תספרת וכ"י, ואחד האיש ואחד האשה שוין לאסור¹⁰¹, ואפשר שיש להחיר באשה לנגלח' רבוי שער דצדעין [פמ"א]: **יג** (פ) יובחזקו, והניו (ז) השפיה¹⁰²: **יד** (פא) לספר לקטנים, הקטנים נמי שיה' בהו חנוף, (ל"ה) אי משום אבלות¹⁰³ או משום עגמת-קש"ש¹⁰⁴: (פכ) בשבת שחל וכ"י, עני

באליה נהה הלידין יש להחמיר בהספרת מ"י בהמות וכבוס מראש-חדש, ובתי-אדם פתב הליצוף קטנים אין להחמיר אף לפי מנהגנו אלא בשבת זו: (פג) מיהו, בגדים וכו'. ומכל מקום לא יכבסו הרבה בבתו¹⁰⁴, ויכבסו בצנעה¹⁰² אם אין מובסו על-צ"ב הצהר [מ"א]: (פד) משךא שרי, דאין בכבוסין של אלו משום שמתה¹⁰³ [לבוש]: **טו** (פה) של מת ושל שבת זו, רוצה לומר, דשלמו יום שלשים של אבלות בתוך שבויע שחל תשעה באב להיות בתוכה: (פו) מקל בתער, משום (כ"ה) שאין זה יפוי: (פי) אכל לא במספרים, וזהו דוקא בשחל יום שלשים בשבויע שחל תשעה באב, אבל בשחל מקדם לזה מפר' לספר ולכבס, אף לדין שנוהגין בזה לאסור בעלמא, הכא שרי בינן שתכפוהו אכליו, כן פתב הש"י בשם הפ"ח, אבל האליה רבה סוכר דאין להקל כי אם בשחל יום שלשים לפני ראש-חדש, (כ"ה) וכן פתבו בפה אחרונים: **טז** (פח) שלא לרחץ, עני לקמה דאפלו בצונן יש לזהר, ולרפואה מפר' (ז"ה) אפלו בחמין, ואפלו בשבויע שחל בו תשעה באב [א"ר]: (פט) מראש-חדש, ואם חל ראש-חדש

שער הציון

(פג) מנגן-אברהם בשם פת"ר"ל: (זז) ס"ו, ומפגן-אברהם משמע דקפוש מנגן מצמצם עם הקרובים: (סס) וסנדק, והפכנים והמוציא (שקורין קוואטע"ר), נמי הוא בכלל הנה [פמ"א]: (פו) מנגן-אברהם: (פז) אכן לפלא למה לא העתיק הדרד"החיים רבשבויע שחל תשעה באב אין לזמן כל השוכים לסעודה, דכזה שוים המנגן-אברהם והלבוש? ואולי דסב"כא לה כמסקנת הש"ו ד"ע דשוים הם לקלא, עני שם: (פח) מנגן-אברהם: (פט) מנגן-אברהם ושארי אחרונים, וכתבג"ר-לשע פתב הלכתחלה בנתיא יחיש וימחר לעשות קדם הצות, אבל אם נמשך הסעודה לאחר הצות אין כאן בתי-מחוש, רק שאלא יתיר מעשרה, ואפשר דדוקא לאלו הלומדים בעצמם: (ז) ועני בב"ח מה שהקשה אדברי המחבר מיוה"דעה סימן שז דהתם פסק דבאבל תוך ד' אסור, ועני במאמר מרדכי ששולב קשיתו, ואין להחמיר בענינו, דכלאו הכי פסק התר"א שם דהערך בתקופ"ן דאף בתוך ד' מפר' (ל"ה) ונפקא-מפה בין הטעמים, למי שהוא פחות מכן של דלא הגיע עדין לתקופ"ה¹⁰⁰ ומשום עגמת-נפש אסור, עני בפרי"מגדים ותי"א-אום: (כ"ה) לבוש: (כ"ה) הדרד"החיים וכן התי"א-אום והזאון רבי פרוף פריינקל בהנהגותיו, ובגדול מרבכה העתיק לדינא כה"ש, ואפשר שבמקום הדחק יש להקל ביון שיעל-פל-פנים אינו אלא מנהג: (ז"ה) ולכן מצבנת שהגיע קרוב לגח לרשה ששוב לה לרחץ בחמין, קכל אלו שרי, דסגו לרפואה ולא למענוג, וכן יולדת או מי שהוא אדם חלוש ואמר לו הרופא שצריך לרחץ בכל יום פס"ס שרי, מלבד תשעה באב עצמו צריך לזהר טע"ה [סדה"ח בשם א"ר]:

התרגום: 1 תפר (משקה מ"דבש).

הַלְבוּת תְּשֻׁעָה בְּאֵב סִימָן תְּקֵנָא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טז]

אָזי מְקַר לְרַחֵץ אָף כָּל גּוּפֵי כְּתוּבֵינָא (104).

104) וטעם ההיתר, כתב הט"ז (ס"ק טז) בשם הב"ח, כיון שמעיקר הדין היה צריך להיות מותר לרחוץ אפילו בערב שבת חזון, שהרי מצוה לרחוץ בערב שבת ולא נהגו איסור ברחיצה של מצוה, אלא מה שנהגו להחמיר בערב שבת חזון הוא משום שפעמים חל ערב שבת חזון בערב תשעה באב, שאז ראוי להחמיר מחצות ואילך כמו בכל ערב תשעה באב שאינו בערב שבת, ומשום לא פלוג אסרו בכל ערב שבת חזון, אבל כשראש חודש חל בערב שבת שאז אין זו שבת חזון, אין טעם לאסור. ומכיון שרחיצה זו אינה בכלל האיסור, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה בין המצרים פי"ד סי"ט) שמותר לרחוץ גם בסבון. וראה דעת השו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' עז) בזה.

[משנ"ב ס"ק צ]

מ"ז פתמ"ז (105), וְתַלְמִיד־תַּקְבָּל (106) אֵין פְּדַאי שְׁיִנְהַג כְּתַקְרָא וז"ל (107).

105) והאם צריך לקבל על עצמו תעניות אלו, והאם צריך להשלימן, ראה מה שכתב הרמ"א לקמן (סי' תקט"ב) והמשנ"ב שם (סי' ט"ד).

106) ואף מי שתורתו אומנותו, כתב לקמן (סי' תקצ"א) ס"ק ג' לענין תעניות רשות האסורות לתלמיד חכם כיון שאם יתענה ימעט במלאכת שמים, שנחשב בתלמוד חכם לענין זה. ובשו"ע שם (סי' ב) כתב שאף מלמדי תינוקות דינם כתלמידי חכמים שאסורים להתענות, וביאר המשנ"ב שם (סי' ה) שאסורים מהמת שהי סיבות, הן מחמת שאם יתענו ימעטו במלאכת שמים, והן מחמת שגחלים את הבריות שהרי אפילו שאר פועלים שאינם עוסקים במלאכת שמים, מובא בשו"ע (חרי"מ סי' שלג סי"ה) שאסורים להתענות.

107) ואף לענין מי שבא לעשות תשובה על איזה חטא, כתב הארצות צדיקים (שער התשובה) שבחוטא שהוא בעל תורה יש להקל עליו במיני התענית והצער, ויש להורות לו שיעסוק בתורה בעסק גדול. וראה מה שכתב הביה"ל לקמן (סי' תקצ"א) סי' ד"ה תלמיד חכם.

[משנ"ב ס"ק צג]

נִזְהָרִין לְרַחֵץ בְּרֵאשֵׁינָא (108).

108) ואף בקטנים שאין להם חטטים בראשם, אם הם במקומות חמים שסובלים הרבה מהחום, דעת הגר"נ קרליץ (קרא עלי מועד פ"ג ס"ק טז) שאפשר להקל להם להתרחץ אפילו הגיעו לחינות ער שנה לפני בר מצוה, משום דהיינו רביתיהו [הרחיצה חשובה לצורך גדילתם התקינה]. דעת הגר"ש אלישיב (קרא עלי מועד שם הערות הגר"ח קניבסקי אות טז) שקטנים שרגילים תמיד להתרחץ בכל יום, יש להקל להם עד שנעשים בר מצוה.

[משנ"ב ס"ק צד]

הֵינּוּ כָּל גּוּפֵינוּ, אֶבֶל פְּנֵינוּ יְדֵינוּ וְרַגְלֵינוּ שְׁרֵי לְרַחֵץ בְּצוּנָא (109).

109) ואיסור הרחיצה אינו אלא ברחיצה של תענוג, כמו שכתב הרמ"א, ולכן מותרת רחיצה של מצוה. ולענין מי שמוזע הרבה ורוצה לרחוץ כדי להעביר הזעה, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תריג) ס"ק ב' לגבי איסור רחיצה ביום כיפור, שממנה שכתב השו"ע שם (סי"א) שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג, יש ללמוד שמי שמוזע הרבה ורוצה לרחוץ להעביר הזעה מותר כיון שאינה רחיצה של תענוג, אלא שמי"מ מי שאינו איסטניס ואינו צריך לרחיצה זו כל כך נכון להחמיר שלא לרחוץ בשביל העברת זעה. וכן לענין רחיצה בתשעת הימים, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' ריט) שמי שעושה

משום נקיות ולא משום תענוג אין איסור לרחוץ. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (אהע"ז ח"ד סי' פד) לענין רחיצה בימים חמים, שכשאין כוונתו ברחיצה אלא להעביר הזעה מותר לרחוץ.

אכן, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש חי' עמ' תסט), ראה גם יד בבין המצרים עמ' פט) שרק מי שהוא אסטניס ומוזע הרבה ורגיל לרחוץ כל יום גם בחורף, יכול להקל בצונן וללא סבון, ובשו"ת אור לציון (חי' פכ"ז תשובה ה) כתב, שאם מצטער הרבה באופן שאינו יכול לסבול את ריח הזיעה שבו, או שריח הזיעה נודף ומורש כסביבתו, וכן בערים שהלחות גבוהה במיוחד ומוזעים הרבה וקשה לסבול שם ריח הזיעה מותר לרחוץ בצונן, ואם חמים הצוננים קשים לו מותר להפשרם במעט חמים כדי להפוג הקרירות. והוסיף, שמותר אף לרחוץ עם סבון. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קכו) שאפשר להקל אפילו עם סבון, אבל רק בצונן שזה מספיק לכך, אך לדעתו (ח"ז סי' עז) אף למי שמוזע הרבה אין מותר לרחוץ את כל גופו בבת אחת אלא רק אבר אבר. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי בשם החזו"א (הקדמת הגר"ח קניבסקי לספר חלת אליהו, וארחות רבינו ח"א עמ' שעז) שאפילו בשמוזעים הרבה אסור לרחוץ את כל הגוף, והוסיף (קרא עלי מועד פ"ג הערות הגר"ח קניבסקי אותיות יב-יג), שמה שכתב הביה"ל לקמן (סי' תקנד) ט"ז ר"ה סיכה) שאפילו בתשעה באב עצמו מותר לסוך כדי להעביר הזוהמה, וכן מה שכתב המשנ"ב [שהוא לעיל] שאפילו ביום כיפור שאסור לסוך להעביר הזוהמה, מותר מעיקר הדין לרחוץ כדי להעביר הזיעה, אין זה אלא בזהמה חזקה שבאים מחמת מחלה, אולם לא בזיעה רגילה.

וכעין זה כתב בשו"ת דברי יציב (חי' סי' רלו) ס"ק ד' שאין ללמוד להתיר רחיצה בתשעת הימים כדי להעביר הזיעה, ממה שהתיר המג"א [שהוא מקורו של המשנ"ב בסי' תריג, ראה שעה"צ שם ס"ק ג'] לרחוץ ביום כיפור כדי להעביר הזיעה, כי המג"א מדבר דוקא בזהמה, והיינו שמוזעם מאד ולא בסתם זיעה. אכן מי שמוזע כל כך עד שהוא מוזהם או שמוזע בזיעה שאינה חולפת, מותר לו לרחוץ. והוסיף, שאף מי שמותר לו לרחוץ כל גופו, לא יעשה זאת בפרהסיא במקוה וכדו' אלא בביתו. ואף דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה בין המצרים פי"ד סי"ח) דבר הלכה אות כז' וארחות הלכה הע' 62) שאף מי שהדימנעות מרחיצה גרמת לו צער או שהוא אסטניס, אין לו להקל בענין זה, כי והו שתיקנו חכמים להצטער בימים אלו על חורבן בית המקדש, אך הוסיף שמי שמוזע ביותר וסבלו רב מחמת הדימנעות מהרחיצה, מסתבר שעל דעת כך כבר לא תקנו חכמים, ולכן יש להורות לו היתר לרחוץ בצונן כפי הצורך, אך בלא סבון וכדו' [אם לא שהזיעה והזוהמה לא עוברים בלא סבון].

110) ולענין הפאיאת הזקן, דעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים סי' ט"ע) שאינם בכלל פניו, אכן דעת הגר"ש אלישיב (תורת המועדים שם) שאף הזקן בכלל הפנים.

וער היכן נחשב ידיו ורגליו, לענין ידיו, כתב הא"א (בוטשאטש) על דברי הרמ"א שבערב שבת חזון מותר לרחוץ ידיו שאולי הכוונה עד מקום חיבורם לטף. מאידך דעת הגר"נ קרליץ (קרא עלי מועד פ"ג הע' ד') שעד המרפק נחשב ידיו, דעת הגר"ח קניבסקי (קרא עלי מועד שם) שרק פיסת היד בכלל ידיו. ולענין רגליו, דעת הגר"נ קרליץ (קרא עלי מועד שם) שעד הברך נחשב רגליו [ואולי לדעת הא"א והגר"ח קניבסקי המובאים לעיל, בהתאמה, רגליו היינו עד מקום חיבורם לגוף, או רק כף הרגל].

וכשהתירו לרחוץ פניו ידיו ורגליו, כתב בשו"ת אור לציון (חי' המשך במילואים עמוד 12

מילואים הלכות תשעה באב סימן תקנא המשך מעמוד כח

[משנ"ב ס"ק צו]

אָבְל לֹא קְרִי'יף לְוִי'יג שְׁעוֹשִׁין מְצַפְדִּין⁽¹¹³⁾.

113) ודעת החורא (קרא על מועד פ"ג ס"ק יט, כפי שהעיד הגרי"ח קניבסקי) שאת מה שכתוב במשנ"ב שמוותר לרחוץ בערב שבת ופניו ידיו ורגליו וראשו מותר לרחוץ אף עם סבון, וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק צו).

[משנ"ב ס"ק צז]

לְמִי שֶׁנִּגְדַל בְּכֶךְ כָּל שָׁבָתוֹ⁽¹¹⁴⁾.

114) ואף כשבררר שגם יהיה לו תענוג מרחיצה זו, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח ס"י קכז) שמוותר, כיון שתכלית הרחיצה היא לצורך מצוה לכבוד שבת.

[בה"ל ד"ה אם]

מִשְׁכָּר הַדִּין תְּרוּחָן בְּעֶרְבֵי תְשַׁעָה בְּאָב⁽¹¹⁵⁾.

115) אכן, במשנ"ב לקמן (ס"י תקנד ס"ק יח) הביא אה דברי המג"א (שם ס"ק ו) שהטובלת במוצאי תשעה באב תחוף ותרחוף ערב תשעה באב, ולמוצאי תשעה באב חופפת מעט קודם הטבילה, ובשעה"צ (שם ס"ק כד) הוסיף שאם לא חפפה מערב תשעה באב מותרת בדיעבד לעשות כל חפיפה כדון במוצאי תשעה באב, וכל זה כדברי חש"ך שלכתחילה צריכה תמיד לחוף ולרחוץ בערב תשעה באב אפילו כשאפשר לה לרחוץ בלילה.

[משנ"ב ס"ק צח]

פִּינָן שֶׁהַזְמַן הַהוּא הוּא זְמַן פְּרָעוֹת⁽¹¹⁶⁾ אֵין פְּדִיאִי לִזְכוּר שֶׁהַתְּעִיבִי⁽¹¹⁷⁾ לְזַמֵּן תְּהִי⁽¹¹⁸⁾ וכו', וְעַל־כֵּן בְּשָׁבָת אֵין לְהַתְּמִיר בְּהִי⁽¹¹⁹⁾, דְּבָלֹא הָכִי הִרְבֵּה אֶתְרוּגִים מִסְּפִימִין לְהַקְלֵל בְּשָׁבָת⁽¹²⁰⁾.

116) ובליל י"ז בתמוז, כתב החיד"א (שו"ת חיים שאל ח"א ס"י ב"ר) שאף שבספר מטה אפרים בסופו מתיר לברך 'שהחיינו' בליל י"ז בתמוז, דעתו שאסור, מאידך, בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ג ס"י ק) כתב שמוותר לברך 'שהחיינו' בליל י"ז בתמוז, אך הוסיף, שבתענית י"ז בתמוז שנרחית, אסור לברך כבר בליל התענית כיון שהוא בין המצרים ממש, ולענין ברכת 'שהחיינו' בליל י"ז באב ויומו, ראה מה שכתבנו לקמן (ס"י תקנח ס"ק א).

117) ולענין ברכת 'הטוב והמטיב' (בשנהאנו מדבר החדש משותפת עם אנשים אחרים, שאו אין מברכים 'שהחיינו' אלא 'הטוב והמטיב'), כתב הכף החיים (ס"י קעה ס"ק יא) שגב אין לברכה בבין המצרים, מאידך, השדה חמד (אסיפת דינים מערכת בין המצרים ס"י ב אות ג) כתב בשם השערי תשובה (ס"י תקנא), שאפשר לברך 'הטוב והמטיב' אפילו בשבת שחל בו תשעה באב, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (שם ס"י פ) וכן דעת הגרי"ח קרליץ (נחמת ישראל פ"ג הע"י 77).

118) ולקנות תלית, הן גדול הן קטן, בבין המצרים, יהיה הדין תלוי אם צריך לברך על קניית התלית 'שהחיינו', וסחימת דברי השו"ע לעיל (ס"י כב ס"א) שהקונה תלית מברך 'שהחיינו', מורה שאף על תלית קטן יש לברך 'שהחיינו', אך כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שנראה לו שכיון שהיוב הכרכה הוא מטעם שקנה כלים חדשים, ופסק השו"ע לעיל (ס"י רכג ס"ז) שעל קניית דבר שאינו חשוב כל כך אין לברך, מסתבר שעל תלית גדול כל האנשים צריכים לברך שהוא ודאי בגד חשוב, ועל תלית קטן רק למי שחשוב לו יברך אבל לסתם בני אדם אין זה בגד חשוב כל כך נאף שבשביל המצוה חשוב לו, לא מסתבר לברך כיון שעצם הבגד אינו חשוב, ולכן לקנות תלית גדול, יהיה אסור לכולם אף מי"ז בתמוז מצד ברכת 'שהחיינו', ועל"כ קטן יהיה אסור רק למי שהוא חשוב לו, אך הוסיף (שמשתחא דמשה עמי תכח) שמוותר לקנות תלית גדול שאינה מצויצת, כיון שבקניית תלית כזו

פכ"ז תשובה ד) שהתירו גם עם סבון, מאידך בשו"ת שבת הלוי (ח"י ס"י עז אות ב) כתב שאין לרחוץ עם סבון, וכשם שלענן רחיצת הראש בחמין בערב שבת כתב במשנ"ב להלן (ס"ק צו) שאין לרחוץ עם סבון, וראה מה שכתבנו להלן (שם) בשם החור"א.

ואף שטעם היתר רחיצת הרגליים הוא משום שהיו הלכים יחפים, וכיום אין הלכים יחפים, דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג אות לח), שמי"מ מותר לרחוץ רגליו, כיון שבמנינו כולם חשוכים כאיסטניסים לעין הרגלים, וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (שם) שהמנהג כיום לרחוץ פניו ידיו ורגליו בצונן, וראה דעת הגרי"ח קניבסקי (ארחות רבנן ח"ב עמו קלד) והגרי"ח קניבסקי שם (קרא על מועד שם).

[משנ"ב ס"ק צה]

הַתְּהִיב לְטָבֵל כָּל עֶרְב־שַׁבָּת מִתְּרִי⁽¹²¹⁾ וכו', מִפְּנֵי טְרָדַת עֲצָקָיו או מִפְּנֵי הַצָּנָה אֶסְרִי⁽¹²²⁾.

111) ולענין טבילת עורא, המהמ"ל דיסקין (קרא ס"י ה אות ט) הסתפק אם מותר לטבול גם בתשעת הימים, אך הוסיף שבשבת ח"י יש להקל, מאידך, כתבו האי"א (בוטשאטש) והשו"ת רב פעלים (חיד ס"י כט) והכף החיים (ס"ק צג), וכן דעת החור"א (ארחות רבנן ח"ב עמו קלג) דעת הגרי"ח קניבסקי (נחמת ישראל פט"ז הע"י 89) שמוותר אף בתשעת הימים, והשו"ת רב פעלים (שם) הוסיף, שיש להזהר לטבול בבוקר מוקדם קודם תפילת שחרית, שאז ניכר שאין טבילתו לשם תענוג, ולענין מי שלפעמים מבטל טבילה זו, ראה הע"י הכאה.

והרגיל ללכת למקוה כל יום קודם שחרית משום קדושה, כתב הערוך השלחן (ט"ויה) שיכול ללכת גם בתשעת הימים, וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"י ס"י עז אות ב), מאידך, דעת המג"ש אלישיב (קרא על מועד פ"ג הע"י טו) והגרי"ח קניבסקי (שם הערות הגרי"ח קניבסקי אות טו) שאין להקל בזה.

וסנדק ואבי הנימול (במקום שיש מנהג קבוע שטובלים קודם הברית, כמו בעיר גורד שנוהרו בזה מאו), וכן מי שנהג לטבול קודם הליכתו לבית הקברות ובחורו משם ונוהר בזה תמיד, כתב בשו"ת רב פעלים (שם) שמוותר לטבול, אך שיעשה זאת בבוקר קודם התפילה שאז ניכר שאינו לתענוג, מאידך, דעת הגרי"ח קניבסקי (נחמת ישראל שם הע"י 106 ו-111) שבמדימה שאסור,

וסופר סתים שנהג לטבול קודם כתיבתו (כפי המוכח בקסת הסופר (ס"י י ס"יה) שנכון לנהוג כן) כתב בשו"ת אור לציון (ח"י פכ"ז תשובה ד) שמוותר לטבול גם בימים אלו, מאידך, דעת הגרי"ח קניבסקי (נחמת ישראל שם הע"י 109) שאסור לו, מכיון שמעיקר הדין אינו חייב בטבילה זו.

וכשמוותר לטבול במקוה, כתב בשעה"צ (ס"ק צח) שאסור לטבול במקוה חם, עזה וראי רחיצה של תענוג, וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"י ס"י פא ס"ק ו) לענין טבילה בערב שבת חוץ שהמקדקים מקפידים שלא לטבול בחמין והעולם מזלוין בזה, והכף החיים (שם בהלכה) כתב לענין טבילת עורא, שאם יש רק מקוה חם או שקשה לו בצתן, מותר לטבול אף בחם כיון שיש תועלת גדולה בטבילה זו, וכן כיון שאינו מבין בטבילה זו לשם תענוג אלא להעביר רוח הטומאה מעליו.

112) ולענין טבילת עורא במי שמבטלה לפעמים, האי"א (בוטשאטש) הסתפק בדבר שאולי אינה דומה לטבילה בערב שבת שהותרה רק למי שנוהר בה תמיד כי מי"מ עיקרה לתענוג, מה שאין כן בטבילת עורא שעיקרה לבחינת טהרה הרי דינה כרחיצה לליבן שמוותרת ואין להימנע מזה אף אם פעמים מבטלה מחמת קור וכדו', דעת החור"א (קרא על מועד פ"ד הערות הגרי"ח קניבסקי אות יד) שמוותר אף למי שאינו מקפיד עליה תמיד, ומשמעות השו"ת רב פעלים (ח"י ס"י כט ד"ה מיהו) שלא יטבול.

הלכות תשעה באב בימן תקנא

כח באור הגולה

שאין מנעין אלא בשבת זו. [*] (צ) **יגיש מתענים מי"ז בתמוז (צא) עד תשעה באב:** הגה *ולערך מנהג שרי, ולכן נדה ורחצה וטובלת (מהרי"ל). ואפלו אם טובלת ליל עשרה באב מפר לה (צב) לרחץ בערב תשעה באב *אם אי אפשר לה לרחץ ליל עשרה (אנחה). ונראה דהוא הדין אשה הלוכשת לבנים וכולה לרחץ קצת ברחוקה בשאר שנה, (צג) הואיל ואינה עושה למענה רק לערך מקנה. ונהגין שלא לרחץ (צד) אפלו בצונן מראשית חודש ואילך (ת"ח סימן קס). (צה) ואפלו בערב שבת של 'חזון' אסור לרחץ כי אם ראשו ופניו ידיו ורגליו בצונן (מהרי"ל וחובת מהרי"ל סימן י"ב וכו'). ויש מקלים (צו) *בתפנית (ל) ול' הראש בתמין (צז) למי שרגיל בקף כל שבת: י"ז (צח) טוב לזהר מלומר (לט) ול' ש'התנינו' בין המקרים (צט) על פרי או על מלבוש, יאכל

שערי תשובה

בזמנה היא מנהג דאורחא, וטכיא מדברי רש"י נראה דף לא שלא יהיו הפל שמחים שאוכלים ישומים כעצות גרות מילה כו', ימיש בשם רש"י שלא אכל על פניו מילה ביום ח' משיח ולא אמי דרבך כו', הנינו לאכל על הפניו היא דרבך ורבך מן המותר, דאם לאכל על הפניו אינו דאורחא לבי מתקן השערה דאורחא וכו' ליכיל לשיחא: גם משיח בשם רש"י ליתא, וזוהו מדרש רב' של השליה כבאר במגיא סימן רטט, ע"ש, ואפשר ש"ס"ט הוא וצ"ל טכ"ט, אך לא משמע בן פרבר, ע"ש, ופשיטא על השופת פיתחילב סימן עג הפעוה מילה אפלו בזמנה הוי דבפון, ע"ש. ליתא, וזוהי גוף השערה אין עקר בדיחוקא פלל בפארב רבי' סימן רסה קטש הרי"ד אבותקטב, וכן במריה אית סימן קלה ובכ"י סימן קלא באנד, וע"ש שקטב פראה באבודקטב גושה דמקמי טובה וכן קטב בפניח'הסאור, וכטב הוא דיל שלא קצא נהנה כ"י ע"ש, ונראה שפנת האבודקטב לרבך רש"י דף לא, ולפי שאין זה קטבו קצרה: [*] ויש מתענים מי"ז בתמוז כו', וכתב רבי' ג'שם טוה' שטאל שצ"ר אהרן: ת"ח לא יתגן סומקו וזו שמפצט במלאכה שמים וזו אפשר שלא יתפול מלמדו איהו שעות מקני המענית וצריך לשקל במאונ' צדק בענינים אלו, ע"ש וענין שמות השקפ"א ח"ג בקטר שביר להביר ע"י רבים שילמקני ואם לאו אסור בקטר ויון כו', ולא יכל לקבל ונאמר ממנו ונאמר בבשר ויון ונעשה חילט, ואמר לו הקטב שמייר לו, איני שווא ע"י רבים, מנירים לרבך מנהג, וזוהי אם התענה בקטר ויון לא תוכל לעסק בתורה כו', וכ"ה דף א' לומר היום פטו שתינו לומר קטב' לכן רק שאינו חזק כבוד, וזאן לימא לו שחייא דברמקנה כו', ונחיש' תשפ"א: מה שאפתה מתיירן עד שיתול כו', וקטא נמי מנהג איכא וכלל מסכמים בה שאין המסגף וכל לעקר על דבריחורה, ודבר אפרי ברירוב דתיוב בסעניטא כו', ותכל לפי טכ"ז של בניאדם: יש אוכל פת במלה ונחעזן, דנאכל וסכרי שאמרו ונאנו לנו מן סכרעומים וננה טכ"ז, ויש סומאגין שאין יושבים על סיר בקשר, וביא עושה לפי פת שיקצא בקטב' כו', ע"ש, והוקא בקענה כבדיה כיו"ד סימן רכה וכו' ע"ש, ונראה לקטב מנה גס לענין אכילה כשר סבאר לציל סעוף ט ויש טוכיטן מי"ז בפנהו כו', שאין לחי' שפוטס בתורה מודי להפס חקרא וז' אחר שבענו השקפ"א קטב לרבך בודר שאין המסגף עצמו פנה יכול לעמוד על התורה וצ"ל סכרא, אה מריח עד הפעוה אין להקל מאמר ש"ב העולם תפסיס חקרא וז' ואיכא לטעם להקלה שפוטו ראי וצ"ל ח"י לחיל כזה פעלי' בתמוז ג"כ, אם לא שפוטו קנשו שפוזק לו מאכלי' חלב וכל לאכל פשרעוף וכמיש לצול, וע"י א"ר, מיעקת שפוטו שעה חולה עד שרבי לי כשאמו אינה אוכלת בשר יש להקל: [ג] הראש, עב"ש, ועין במשקבות צדק שקטב: לא ראינו לנהג הפל לרחץ כל גופו בתמין שקתל ר"ח כע"ש, והפיתת ה"ראש בתמין בשבת חזון והוא ענין ט"ב, לנחלה גשה לנס תצוה וברבך י"ל גם אחר פחות שרי, ע"ש, ועין בסי' וקט"ז סי' יד מ"ש על הכ"י חוסי' וכו', ועין בשי"ת איתן האנרתי סימן ג' בנה, ועין בסעניטא בשם מהרי" ברוך כתיי, הריא חלש תרופא ענה לו לרחץ בכל יום וחתוהי לו לרחץ בשבוע שקל ט"ב בתוכה, ולמענות שמיני' לפראה בתוך ט' החותי ג"כ לרחץ בתמין, דכל לרפואה שרי, ע"ש ותיבא בא"י: [ד] ש'התנינו, עב"ש, וישן כרי' בשם תשובה בעל כהני' חייב דלגהניס אסור בשבתות

באר היטב

ודי אם מחמיר בשבת חזון, בשבחה"י פ"ב: רבות נזות ככסו פ"ט"ב אחר פחות והשקלמי עיני מהם, ואם באים לשאל צריך לאמר להם, וע"י סבב: הנשים נוהגות לרחץ ראשם ממנהגה ומקלה, וקניס הראשונים הנהיגו זה כי משיח נולד בטי"ב וצריך לעשות זכר לזואל, תה דוקא לנשים, שאין יודעין ספר להאמין בנהמות לשיקף צרכים חזק, אם חל ט"ב ביום ה' אסור לכבש ביום ה' לכבוד שבת אפלו מן הפעוה ומקלה, ר"ן וב"י ד"מ וכו', וכתב"ה פ"ב דכ"ס ד' ע"ט"ב אחר תצוה שרי לכבש לכוז שבת דא"א לתקתי עד ע"ש מפני כבוד שבת, וה"ה למי שאינו בדרך לקטב' שבת זו אסור לכבש לו בגדי' פשתן לכמה שבתות, דוקא א"א לו לתקתי עד אחר ט"ב, ומ"מ טוב לעשות ע"י א"י, עכ"ל. ותיבא בס"ק יח חולק על הפ"ח וכתב דאין התר כלל לכבש ביום ד' וכ"ש ליוצא בדרך האסור לכבש לערך שבת אחר, ע"ש. ועין מי' סי' יד: [ל] הראש, אכל אסור לרחץ בברית ומים ואפר שקורין לויא, לבוש, אכל לרחץ כל גופו ונהיגים כל אדם אסור, ד"מ, ומי שטובל כל ע"ש לשם מנהג מפר לקבל גם בשבת זו, ש"ה"ה, מיהו, מי שקבילה לפעמים מפני ששריד בפסוקו או מפני הענה, גם עכשו אסור לטבול, כ"א, וע"י ט"ז סי' טו: [מ] ש'התנינו, והשבתות בדימים מפר לרבך ש'התנינו, מ"מ חלבוש,

שקבר חל סכר ואסור שפל אין לו חפר, וביא שנה גס קף סעוף סוכה, דאדבבה אזו לעקר על דבריחורה, ודבר אפרי ברירוב דתיוב בסעניטא כו', ותכל לפי טכ"ז של בניאדם: יש אוכל פת במלה ונחעזן, דנאכל וסכרי שאמרו ונאנו לנו מן סכרעומים וננה טכ"ז, ויש סומאגין שאין יושבים על סיר בקשר, וביא עושה לפי פת שיקצא בקטב' כו', ע"ש, והוקא בקענה כבדיה כיו"ד סימן רכה וכו' ע"ש, ונראה לקטב מנה גס לענין אכילה כשר סבאר לציל סעוף ט ויש טוכיטן מי"ז בפנהו כו', שאין לחי' שפוטס בתורה מודי להפס חקרא וז' אחר שבענו השקפ"א קטב לרבך בודר שאין המסגף עצמו פנה יכול לעמוד על התורה וצ"ל סכרא, אה מריח עד הפעוה אין להקל מאמר ש"ב העולם תפסיס חקרא וז' ואיכא לטעם להקלה שפוטו ראי וצ"ל ח"י לחיל כזה פעלי' בתמוז ג"כ, אם לא שפוטו קנשו שפוזק לו מאכלי' חלב וכל לאכל פשרעוף וכמיש לצול, וע"י א"ר, מיעקת שפוטו שעה חולה עד שרבי לי כשאמו אינה אוכלת בשר יש להקל: [ג] הראש, עב"ש, ועין במשקבות צדק שקטב: לא ראינו לנהג הפל לרחץ כל גופו בתמין שקתל ר"ח כע"ש, והפיתת ה"ראש בתמין בשבת חזון והוא ענין ט"ב, לנחלה גשה לנס תצוה וברבך י"ל גם אחר פחות שרי, ע"ש, ועין בסי' וקט"ז סי' יד מ"ש על הכ"י חוסי' וכו', ועין בשי"ת איתן האנרתי סימן ג' בנה, ועין בסעניטא בשם מהרי" ברוך כתיי, הריא חלש תרופא ענה לו לרחץ בכל יום וחתוהי לו לרחץ בשבוע שקל ט"ב בתוכה, ולמענות שמיני' לפראה בתוך ט' החותי ג"כ לרחץ בתמין, דכל לרפואה שרי, ע"ש ותיבא בא"י: [ד] ש'התנינו, עב"ש, וישן כרי' בשם תשובה בעל כהני' חייב דלגהניס אסור בשבתות

באר הגולה

* ולערך מנהג שרי, אפלו בתמין: * אם אי אפשר לה לרחץ ליל עשרה, חק"א לשיטתו ביונה דשה סימן קצט ע"פ ד, אכל לדעת הש"ך שם, מעקר הדין תרחץ בערב תשעה באב⁽¹⁰⁶⁾ אפלו אפשר לה לרחץ כלילה, הג"ל ברב"ב: * בתפנית ע"ש: [צא] עד תשעה באב, צ"ן לקפון סימן הקטב ע"פ ב בהג"ה: (צב) לרחץ בערב תשעה באב, בדרבה בתמין: (צג) הואיל וכו' לתענוג, וכן קטפים ע"ש להם חקטין בראשן (ל) נוהגין לרחץ בראשונ' (107): (צד) אפלו בצונן, הנהגה פל גופו⁽¹⁰⁸⁾, אכל פניו ידיו ורגליו שרי לרחץ בצונן⁽¹⁰⁹⁾ [אחרונים]: (צה) ואפלו בערב שבת של 'חזון' אסור וכו', הנהגה, (ל) אפלו הנה ג"ל לרחץ בכל ערב שבת בתמין כל גופו, אסור בערב שבת של 'חזון' לרחץ כל גופו אפלו בצונן, וקענין טבילה, (מ) הנהיג לטבול בכל ערב שבת מתרי"א, ומי שמבטלה לפעמים מפני טרדה עסקיו או מפני הענה אסור⁽¹¹⁰⁾: (צו) בתפנית הראש בתמין, אכל לא בכו"י⁽¹¹¹⁾ ולוי"ג שע"שין טאפר⁽¹¹²⁾: (צז) למי שרגיל בקף, ועין בסעניטא דהיא הדין ע"ש פניו ידיו ורגליו בתמין למי שרגיל בקף כל שבת חזון, י"ז (צח) טוב לזהר מלומר 'ש'התנינו', אך על-גב האפלו אכל מברך 'ש'התנינו', על פניו ידיו ורגליו בתמין למי שרגיל בקף כל שבת חזון, י"ז (צח) טוב לומר 'ש'התנינו' לזמן הזה⁽¹¹³⁾, ונהג"א בבאור חולק על זה וכתב דהוא חקרא יתרא, וכן הש"י מפקפק בזה, ועל-פ"ן בשבת אין להתמיר בזה⁽¹¹⁴⁾, דבלאו הכי (ט) הרבה אחרונים מסכימין להקל בשבת⁽¹¹⁵⁾: (צט) על פרי או על מלבוש, ומפילא לא יאכל הפרי

משנה ברורה

שקבר חל סכר ואסור שפל אין לו חפר, וביא שנה גס קף סעוף סוכה, דאדבבה אזו לעקר על דבריחורה, ודבר אפרי ברירוב דתיוב בסעניטא כו', ותכל לפי טכ"ז של בניאדם: יש אוכל פת במלה ונחעזן, דנאכל וסכרי שאמרו ונאנו לנו מן סכרעומים וננה טכ"ז, ויש סומאגין שאין יושבים על סיר בקשר, וביא עושה לפי פת שיקצא בקטב' כו', ע"ש, והוקא בקענה כבדיה כיו"ד סימן רכה וכו' ע"ש, ונראה לקטב מנה גס לענין אכילה כשר סבאר לציל סעוף ט ויש טוכיטן מי"ז בפנהו כו', שאין לחי' שפוטס בתורה מודי להפס חקרא וז' אחר שבענו השקפ"א קטב לרבך בודר שאין המסגף עצמו פנה יכול לעמוד על התורה וצ"ל סכרא, אה מריח עד הפעוה אין להקל מאמר ש"ב העולם תפסיס חקרא וז' ואיכא לטעם להקלה שפוטו ראי וצ"ל ח"י לחיל כזה פעלי' בתמוז ג"כ, אם לא שפוטו קנשו שפוזק לו מאכלי' חלב וכל לאכל פשרעוף וכמיש לצול, וע"י א"ר, מיעקת שפוטו שעה חולה עד שרבי לי כשאמו אינה אוכלת בשר יש להקל: [ג] הראש, עב"ש, ועין במשקבות צדק שקטב: לא ראינו לנהג הפל לרחץ כל גופו בתמין שקתל ר"ח כע"ש, והפיתת ה"ראש בתמין בשבת חזון והוא ענין ט"ב, לנחלה גשה לנס תצוה וברבך י"ל גם אחר פחות שרי, ע"ש, ועין בסי' וקט"ז סי' יד מ"ש על הכ"י חוסי' וכו', ועין בשי"ת איתן האנרתי סימן ג' בנה, ועין בסעניטא בשם מהרי" ברוך כתיי, הריא חלש תרופא ענה לו לרחץ בכל יום וחתוהי לו לרחץ בשבוע שקל ט"ב בתוכה, ולמענות שמיני' לפראה בתוך ט' החותי ג"כ לרחץ בתמין, דכל לרפואה שרי, ע"ש ותיבא בא"י: [ד] ש'התנינו, עב"ש, וישן כרי' בשם תשובה בעל כהני' חייב דלגהניס אסור בשבתות

שער הציון

(ל) הפ"ה וט"ז ונדף חוסי': (ל) לבוש: (ל) אחרונים: (מ) אחרונים, והנהגה דוקא שאל בתמין, דבתמין בודאי תחיצה של פגעוה היא: (ט) מטה-משא בשם ספר חסידים וכו' ואלהי רבה ונדף חוסי', והגאון רבי צוקא אינר הביא בחידושיו בשם ספר בית יחזקאל דהוא הדין בראש חודש דינו לנה כמו בשבת: תרומם: 1 סבון.

